

**СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ ТА ЗВУКУ,
ІМПРЕСІОНІСТИЧНИЙ ЖИВОПИС В НОВЕЛІСТИЦІ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
(на матеріалі новел «На камені», «Intermezzo»)**

У творчості М. Коцюбинського, як представника імпресіонізму, колір бере на себе роль формування у творі художнього смислу, створення образу-символу, посилення ідейного наповнення, тобто кольори є не лише засобами естетичного впливу на читача, не лише способами зображення дійсності у творах, а методом реалізації світобачення автора, його творчого задуму. Палітра письменника багата, наповнена різними кольорами та відтінками.

На синтезі малярства і літератури у творчості М. Коцюбинського наголошував С. Єфремов. Він зазначав, що «у манері Коцюбинського, коли вже він сам став собою, справді є щось, що нагадує акварельні малюнки своєю лагідністю, прозорістю, масою повітря, що жахтить і міняється перед вами, передає найтонші рухи, згуки й почування, як оте розмірене монотонне бухання моря в «На камені» [1, с. 135].

Актуальність статті зумовлена необхідністю розглянути використання кольору та звуку в новелі «Intermezzo», акварелі «На камені». Для реалізації мети ми дослідили твори М. Коцюбинського, а саме новелу «Intermezzo», акварель «На камені» та виділено кольорову гаму, використану автором.

Загалом характерною ознакою творчості М. Коцюбинського є тонка фіксація вражень, лаконічність вислову, глибокий ліризм, ритмічність та плавність мови, майстерність описів природи та глибинний психологічний

аналіз. Ці особливості здебільшого притаманні імпресіонізму.

Імпресіоністична поетика М. Коцюбинського визначила й синтетичний характер його прози. Використання прийомів живопису, музики, по суті, випредило ряд здобутків кіномистецтва; функції кольору, світлотіні, мікрообразів природи, симфонізм і поліфонія, ракурс, монтаж тощо стали важливими складовими естетизму прози письменника.

Кольорова гама, яку вводить митець у новелі «Intermezzo», налічує 11 різних кольорів: білий: «біла піна гречки аж до країв синього неба» [2, с. 203], «молоко – білий пахучий напій» [2, с. 208], «блакитний: «пливе блакитними річками льон» [2, с. 203], зелений: «котять зелені хвилі» [2, с. 202], «дві половини – одна зелена» [2, с. 202], замість жовтого – золотий, колір сонця: «золотий засів» [2, с. 205], «на позолочених сонцем хребтах» [2, с. 208], рожевий: «вичісує бліх з рожевого живота» [2, с. 202], синій: «аж до країв синього неба» [2, с. 203], сірий: «сіра маленька пташка» [2, с. 207], срібний: «срібним маренням танцюють далекі тополі» [2, с. 206], «срібна сітка вівсів» [2, с. 207], фіолетовий: «фіолетові метелики» [2, с. 206], червоний: «навіть не червонію» [2, с. 201], чорний: «чорні кімнати» [2, с. 200], «чорні крила ворони» [2, с. 202], «купу чорних солом'яних стріх» [2, с. 208].

Кольоровий світ змінюється паралельно зі зміною настрою героя. Найчастіше вдається до використання зеленого, чорного та білого кольорів. Зелений колір пов'язують з відродженням, пробудженням природи. М. Коцюбинський розширює значення цього кольору. На початку новели ліричний герой передає пригнічений настрій «якийсь зелений хаос крутився круг мене» [2, с. 201]. Та в селі героя «зустрічають» «зелений серпанок» [2, с. 203], «зелені хвилі» [2, с. 203], «зелені ниви» [2, с. 208], «зелена земля» [2, с. 208].

Поряд із зоровими, спрацьовують і звукові імпульси, які зреалізовані за допомогою редуплікованих вигуків: «Одна знайома дама п'ятнадцять літ слабувала на серце...трах-тарах-тах...трах-тарах-тах...дивізія наша стояла тоді...трах-тарах-тах...Ви куди їдете?.. Прошу білети...тра-тарах-тах...» [2, с. 199]. «На добраніч вам, ниви. Й тобі, зозуле. Я знаю, завтра з ранішнім сонцем влетить до мене в хату твоє жіноче контральто: «Ку-ку!.. ку-ку!...» [2, с. 204].

Серед звуків поля, які тепер не дратують його, а приносять насолоду, митець вирізняє пісню жайворонка, яка будить «жадобу», яку чим більше слухаєш, тим дужче хочеться чути. Новеліст створює образ пісні, яку творила сіра маленька пташка: «Тріпала крильми на місці напружено, часто і важко тягнула вгору невидиму струну від землі аж до неба. Струна тремтіла й гучала...Єднала небо з землею в голосну арфу і грала на струнах симфонію поля» [2, с. 205].

У риторичних запитаннях героя «Intermezzo», звернених до себе самого, відчувається стверджувальна, позитивна відповідь: «Раптом все гасне, вмирає. Здрагаюсь. Що таке? Звідки? Тінь? Невже хтось третій? Ні, тільки хмарка» [2, с. 203].

Психологічна новела «На камені» має авторський підзаголовок «акварель». Це вказує не тільки на жанрове визначення, але й на смислову функцію кольору. Найбільш питому вагу має чорний колір. Чорна барва асоціюється в людей зі смутком, стражданням, у М. Коцюбинського цей колір виконує номінативну функцію. Лише в одному епізоді чорний колір має негативну символічність – в кінці твору, коли тіло вбитого Алі кинули в *чорний баркас*. Блакитний та синій кольори традиційно використовуються для кольористичної характеристики моря та неба. Описуючи кам'янисту місцевість і безрадісне життя людей, М. Коцюбинський вживає багато сірого кольору. Білий колір служить штрихом нетипової портретної

характеристики жінки Фатьми, яка, на відміну від смуглявих татарок, мала білий, випечений вид. Не забуває митець і про червоний колір, який використовує для зображення двох почуттів – кохання на жорстокості.

Мікрообраз, винесений у назву твору, створює сіре колористичне тло, на якому розгортається сюжетна лінія: *«татарське село здавалось грудкою сірого каміння», «кам'яні оселі», «сонце і камінь», «люди на камені»*. На цьому сірому тлі кожен новий мікрообраз набуває особливого смислового значення. Чим похмуріше змальовано камінь, тим яскравішим на його фоні постає образ моря.

Кольорова гама, за допомогою якої передаються образи схилів, скель – сірий, темно-синій колір, повністю передає духовне середовище, яке панує в цьому місці. Мешканці села відзначаються своєю суворістю, понурістю. Це зумовлене важкими умовами їхнього життя.

Безбарвним скелям, голому каменю автор протиставляє червоний колір пов'язки на голові Алі та зелений колір фередже Фатьми, червоний – символ кохання, а зелений – життя. Яскраві кольори контрастують з кольорами мертвої застиглої скелястої породи, посилюють драматизм подій, сірі скелі зрадливо виказують яскраве вбрання Фатьми й Алі. Колористичні мазки зливаються в єдину імпресіоністичну картину з драматичним малюнком і водночас піднесеним гімном кохання [3, с. 31].

У новелі виражена зміна кольору моря. Спочатку море кольору ясної блакиті: *«В одчинені вікна й двері на довгу з колонками веранду так і перлась ясна блакить моря, в нескінченність продовжена блакитним небом»* [2, с. 126]. Згодом набуває темнішого – синього забарвлення: *«Синє море хвилювалось і кипіло на березі піною»* [2, с. 127]. Морські хвилі зелені *«мов брили зеленкуватого скла»* [2, с. 127].

Морський пейзаж змальований як проекція почуттів Фатьми: *«Каламутне море скаженіло, ревіло, немов*

віщувало майбутню драму» [11, с. 36]. В уяві Фатьми це величезне чудовисько було спільником ненависного їй чоловіка. І, навпаки, коли загинули закохані, воно стало лагідним і спокійним, *«змивалося з сонцем в радісний успіх»* [2, с. 39], неначе заспокоїлось тоді, коли їхні душі знайшли спокій.

Змальовуючи морський пейзаж, автор використовує епітети: *синє, зеленкувате, потемніле, блакитне, чисте*; метафори: *йшло, хвилювалось, кипіло, втрачало спокій*. Для виділення зорового значення введено порівняння: *човен, як риба; хвилі, мов брили зеленкуватого скла; глухе, як важке сапання; сильне і коротке, як далекий стріл гармати, рвався із котвиці, як пес із ланцюга*.

Те, що природа ніколи не стоїть на місці, можна простежити і на прикладі зображення у творі сонця. *«Сонце часом спускало з-за хмар у імлу, на дно долини, скісні пасма золотих ниток – і вони перетинали рожеві скелі, сині ліси, чорні важкі шатра та засвічували вогні на гострих шпильях»* [2, с. 127].

Часто зорові образи переплітаються зі звуковими, зокрема тоді, коли описується гра Алі, то розповідь пронизує мелодія зурни, ясно відчуються елементи поетичного ритму, так званої ритмічної прози: *«Зурна повторювала один і той самий голос, монотонний, невиразний, безконечний, як пісня цвіркуна»* [2, с. 132].

Отже, М. Коцюбинський – майстер імпресіоністичної побудови, яка є одним із найголовніших зображально-виражальних засобів передачі духовного світу героїв. У творчості М. Коцюбинського, як представника імпресіонізму, колір бере на себе роль формування у творі художнього смислу, створення образу-символу, посилення ідейного наповнення, тобто кольори є не лише засобами естетичного впливу на читача, не лише способами зображення дійсності, а методом реалізації світобачення автора, його творчого задуму. Палітра письменника

надзвичайно багата, наповнена різноманітними кольорами та відтінками.

Література

1. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1993. 686 с.
2. Коцюбинський М. Вибрані твори. Київ : «Молодь», 1975. 429 с.
3. Кузнецов Ю. Напоєний соками багатючої землі своєї...». Творчість Михайла Коцюбинського в контексті європейського імпресіонізму // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2001. № 5. С. 26–40.

Волинець Вікторія – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська проза кінця XIX – початку XX століття.

Вікторія Кондрашова

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

«ГРА» ТЕКСТІВ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ТА МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У вирі неореалістичної творчості, Володимир Винниченко вдається до низки експериментів: впровадження сучасних європейських тенденцій в традиційні для української літератури і народу мотиви, створює нову систему характерів, оновлює опис класичного простору і часу на сучасний манір, і, звісно, експериментує над тематичним наповненням і жанровою специфікою. Все це провокує до порівняння автора з його попередниками,